herpy

VARANER

Varanus exanthematicus

En kraftig, bakkelevende varan fra savannene i Vest-Afrika og Sentral-Afrika, som graver dype huler og lever av snegler, tusenbein og andre virvelløse dyr. *Varanus exanthematicus* er den mest handlede varanen i verden, men også en av dem som oftest dør hos nye holdere. Den blir 60-100 cm, krever et stort, varmt terrarium med dyp bunn og trives best med variert, moderat fôring.

Familie: Varanidae Engelsk: Savannah Monitor Publisert 15. november 2026

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**60-100 cm** total lengde inkl. hale
Vekt	**750-3 600 g**
Levealder	**10-15 år**
Aktiv	**Om dagen**
Levevis	**Bakkelevende og gravende**
Biotop	**Halvørken og savanne**
Vanskelighetsgrad	**Erfaren**

STELL

Min. terrarium	**200 × 100 × 80 cm** L × B × H for 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**26-34 °C**
Varmeplass	**50-57 °C**
Temperatur, natt	**24-29 °C**
Luftfuktighet	**40-70 %**
Vann	**Vannskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-sone 3
Kosthold	**Insekter og mark/snegler**
Holdes	**Alene eller parvis**

AVL

Formering	**Eggleggende**
Kullstørrelse	**15-50 egg**
Kull per år	**1-3**
Inkubasjon	**150-180 dager** ved 30-31 °C

VERN OG PAPIRER

CITES	**Liste II**
EU-vedlegg	**Vedlegg B**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Varanus exanthematicus er en kompakt, kraftig bygd varan med bredt hode, kort hals, korte bein og sterke gravekløer. Tennene er korte og butte, fordi arten knekker snegler, krabber og hardskallede insekter. Kroppen er grå til brun med rader av lyse, mørkt omkransede flekker, og tungen er blå og kløvd. Skjellene på rygg og nakke er store og knappformede. Artsnavnet kommer av det greske ordet for utslett og sikter sannsynligvis til de lyse flekkene på de knudrete skjellene.

Arten ble beskrevet i 1792 av Louis Bosc fra et dyr fra Senegalelva. I omtrent 200 år regnet man den sammen med *Varanus albigularis* som underarter av samme art, og først på 1990-tallet ble de skilt fra hverandre igjen. Forvekslingen lever videre i handelen. *V. albigularis* blir større, og de to artene skiller seg også på skjell, tegning og neseborenes plassering: hos *V. exanthematicus* sitter neseborene midt mellom øyet og snutespissen. Navnet *V. ocellatus* er et eldre synonym.

Arten er mindre enn mange tror. Ville voksne dyr er i gjennomsnitt omkring 64 cm inkludert hale, med en snute-kloakk-lengde på omkring 33 cm, og veier typisk 750 g. Selv de største ville dyrene veier under 2 kg. I fangenskap blir dyrene ofte større, fordi det alltid er mat. Typisk blir de høyst 100 cm, enkelte dyr når opp mot 120 cm, og eldre angivelser går helt opp til 150 cm. Ungene er omkring 13 cm lange og veier 6-7 g ved klekking. En hann i fangenskap kan nå 61 cm og 3,6 kg allerede som ettåring, flere ganger vekten til et vilt voksent dyr. Arten blir svært lett feit.

Arten holdes ofte som en liten, billig varan, men det er en livslang forpliktelse på minst et tiår. Levealderen er 11-13 år, og mange dyr dør langt tidligere. Som voksen trenger den et stort, oppvarmet terrarium eller et helt rom, fôr i flere år, lys og varme hele året og daglig tilsyn. Voksne dyr som har blitt for store eller for kresne, ender ofte som uønskede kjæledyr. Nesten alle dyr i handelen er villfangede eller såkalt farmede, og de er stresset, parasittbelastede og ofte avmagrede når de kommer til en ny holder. Oppdrett i fangenskap lykkes sjelden. Samlet sett er arten ikke et nybegynnervalg, selv om den ofte selges som det.

Utbredelse og leveområde

Varanus exanthematicus har en svært stor utbredelse i Afrika sør for Sahara. Den finnes fra Mauritania, Senegal og Gambia i vest gjennom Guinea-Bissau, Guinea, Sierra Leone, Liberia, Mali, Elfenbenskysten, Burkina Faso, Ghana, Togo, Benin, Niger og Nigeria til Tsjad, Kamerun og Den sentralafrikanske republikk. Lenger østover lever den i Sudan, Sør-Sudan, Etiopia og Eritrea og sørover i det nordlige Kongo (DR Kongo), Uganda og Kenya. Typelokaliteten er Senegalelva.

Mot sør og øst erstattes den av *V. albigularis*, og grensen mellom de to artene er dårlig kartlagt. Derfor kan funnene på kartet være forvekslinger i grensesonen. Innførte bestander utenfor Afrika, for eksempel i Florida, regnes ikke med i den opprinnelige utbredelsen. De fleste dyrene i handelen kommer fra Ghana, Togo og Benin, der de samles inn i stort antall.

> **Naturlig utbredelse:** Mauritania, Senegal, Gambia, Guinea-Bissau, Guinea, Sierra Leone, Liberia, Mali, Elfenbenskysten, Burkina Faso, Ghana, Togo, Benin, Niger, Nigeria, Tsjad, Kamerun, Den sentralafrikanske republikk, Sudan, Sør-Sudan, Etiopia, Eritrea, Kenya, Uganda og Kongo.

LEVEOMRÅDE

Arten lever i åpen savanne, kratt og lysåpen skog og i tørre, steinete områder med spredt vegetasjon. Den finnes ikke i regnskog og ikke i ekte ørken. Den er dagaktiv og tilbringer mye av tiden i huler som den graver selv eller overtar fra andre dyr. De yngste dyrene på kystslettene i Ghana holder til i og ved hulene til bakkelevende, store sirisser, der de finner skjul.

Livet følger regntiden. I den våte sesongen er det rikelig med bytte, og dyrene eter mest og parer seg. I den lange tørketiden, som kan vare 3-6 måneder, er det nesten ingen byttedyr, og dyrene må faste. I fangenskap er det mat hele året, og det er en viktig grunn til at dyrene så lett blir for tykke.

I naturen består føden nesten bare av virvelløse dyr: snegler, tusenbein, skorpioner, sirisser, gresshopper, sandløpere, biller og krabber, og dessuten frosker og enkelte egg fra øgler. Hos unge dyr i Ghana er det små sirisser, senere skorpioner og padder, og hos voksne i Senegal er tusenbein den vanligste føden. Større virveldyr forekommer bare sjelden i føden.

Les mer: Fôrdyr: hold og avl

Stell

TERRARIET

En voksen *Varanus exanthematicus* skal ha et stort, bakkebasert terrarium på minst 200 × 100 × 80 cm (lengde × bredde × høyde), og mer er bedre. Et par skal ha omkring 210 × 150 × 120 cm med 40 cm bunn. Et terrarium på 180 × 45 cm gir bare plass til å ligge stille. Terrariet bygges ofte selv av treplater med glassfront, eller det innredes som et helt rom.

Ungene starter i en liten plastkasse på omtrent 50 × 25 × 30 cm med ventilasjonshull, fuktig tørkepapir og skjul de første fire månedene. Ved seks måneders alder flyttes de til et terrarium på omtrent 140 × 50 × 95 cm med 10 cm bunn, og deretter vokser terrariet med dyret. Det er dyrere å kjøpe små terrarier flere ganger enn å bygge ett stort for voksenlivet.

Bunnen er det viktigste. Arten graver, og voksne dyr skal ha omtrent 40 cm dyp bunn av en blanding av fin sand, grov grus, hagejord uten gjødsel og kokosfibre eller bark, så den kan lage ganger og huler. Til de yngste dyrene er omtrent 10 cm nok. Løs bunn kan svelges ved et uhell og gi forstoppelse, så fôr gjerne på en flat stein eller et fat, og følg med på avføringen. Gi skjul i begge ender av temperaturgradienten, for eksempel kasser, halve rør og trekasser, som bygges større etter hvert som dyret vokser. Flate steiner og et par kraftige greiner brukes til å klatre og sole seg på.

Arten er sterk og utholdende og leter konstant etter svake punkter. Klørne river hull i nett og tråd, så bruk massive vegger, en tung, sikret dør og et låst rom. Gulv, vegger og tak skal sitte fast i hverandre. Varmelamper og varmeelementer skal sitte bak nett eller gitter, så dyret ikke kan grave eller klatre inn til dem og brenne seg. Terrariet skal rengjøres ofte, fordi dyret eter ofte og bæsjer der det vil.

TEMPERATUR

Varanus exanthematicus kommer fra varme, åpne områder og trenger en tydelig temperaturgradient. Om dagen skal lufttemperaturen i terrariet være 29-34 °C, med en kjøligere ende på 26-28 °C. Under solplassen skal overflaten være 50-57 °C. Det er overflatetemperaturen i selve solplassen, målt med et IR-termometer, og ikke luften. Mål lufttemperaturen samtidig med et digitalt termometer. Om natten faller luften til 24-29 °C. Bruk ikke hvitt lys til nattvarmen, men for eksempel keramiske varmelegemer eller varmekabler.

Varmen kommer fra en eller flere kraftige spotlamper eller varmelamper over solplassen, eventuelt supplert med varmekabler under en del av bunnen, alt styrt av termostater. Varmesteiner brukes ikke, fordi de kan bli for varme og brenne dyret. Solplassen skal ligge slik at dyret kan komme helt inn under lampen, men også kan trekke seg ned i den kjølige, dype bunnen.

Før parring kan lufttemperaturen senkes fra 34 til omkring 31 °C i en periode, og dagen gjøres 5 timer kortere. Ellers holdes temperaturen stabil året rundt. I den sørlige delen av utbredelsen kan dyrene gå i en kort hvile når det blir kaldt, men den bør ikke fremprovoseres. Er dyret sløvt og spiser ikke, er temperaturen for lav.

Les mer: Varme og temperatur

LUFTFUKTIGHET OG VANN

Varanus exanthematicus stammer fra tørre savanner, men huler og dyp bunn holder trolig en høyere luftfuktighet enn overflaten. Terrariet skal derfor være tørt på overflaten og fuktig dypt nede. Ungene kan holdes ved omkring 70 % de første månedene, så de skifter hud rent og vokser godt. Hos voksne dyr er omkring 40-70 % passende. Det er en feil å lage et regnskogsmiljø med konstant våt luft og bunn. Det gir sopp, mugg og hudproblemer.

Før parringen kan en regntid etterlignes med korte, kraftige sprøytinger med en hagesprøyte: to korte sprøytinger annenhver dag i fem uker, så luftfuktigheten når omkring 90 %. Deretter holdes terrariet tørt igjen.

Gi alltid en stor, stabil vannskål eller et kar som dyret kan legge seg helt i. Arten bader gjerne og kan være under vann lenge. Vannet byttes minst én gang daglig, fordi dyret drikker og bæsjer i det. Dyrene velter lett lette skåler, så bruk en tung, bunnstabil bolle.

Les mer: Luftfuktighet, sprøyting og ventilasjon

LYS OG UVB

Som dagaktiv soldyrker trenger *Varanus exanthematicus* sterkt lys og UVB-stråling. UVB er nødvendig for kalkomsetningen. Gi den Ferguson-sone 3, så UV-indeksen ved solplassen er omkring 3-7 og avtar mot den skyggefulle enden. Sonen tilsvarer andre dagaktive, soldyrkende varaner; presise målinger for arten finnes ikke. Bruk et kraftig UVB-rør (T5 HO) over hele solplassens lengde eller en kombinert damplampe med UVB. Pærer og rør skal skiftes etter produsentens anvisning, typisk etter 6-12 måneder, fordi UV-effekten faller lenge før lyset slukker.

Lyset slås på 12-13 timer om dagen om sommeren og litt kortere om vinteren, styrt av en tidsbryter. Opphold utendørs i en sikret voliere med skygge er en god gevinst, fordi sollyset der ikke filtreres av glass eller plast. Dyret må aldri kunne slippe ut, og det skal alltid kunne komme i skygge.

Les mer: Lys og UVB

FÔRING

I naturen lever *Varanus exanthematicus* av virvelløse dyr, og i fangenskap bør fôret ligne det. Grunnfôret er varierte insekter og andre virvelløse dyr: sirisser, gresshopper, dubia-kakerlakker, kakerlakker, zophobas, snegler og meitemark. Insektene pudres med kalk, og av og til med et vitamin- og mineraltilskudd. Bruk ikke bare sirisser og melorm, for voksne dyr ignorerer dem ofte. Snegler fra naturen kan bære parasitter og miljøgifter, så bruk oppdrettede. Gi bare av og til en liten mus eller et egg som tilskudd.

Gnagere har lenge vært standardfôr og kan brukes som hovedføde uten påviste skader, men de forbindes ofte med fedme og leverskader. Overfôring er den hyppigste feilen. Gnagere er rike på fett, og en varan som får mus annenhver dag og bare lite mosjon, blir raskt feit. Fedme er en altfor vanlig stellfeil hos arten, og fettlever (hepatisk lipidose) er en alvorlig følge.

Ungene får sirisser og melormer pudret med kalk og vitaminer flere ganger om dagen, og en liten nyfødt mus hver tredje dag. De vokser omkring 2 g i uken de første månedene. Etter et halvt år byttes det til større insekter, kakerlakker og små mus. Voksne dyr fôres omkring to ganger i uken i mengder som holder dyret slankt. Vei dyret hver måned, og juster mengden etter vekt og utseende: en sunn varan har en tydelig midje og er aktiv. Til unger må insektene høyst være to tredjedeler av hodets lengde.

Les mer: Kalk, vitaminer og tilskudd

ATFERD OG HÅNDTERING

Varanus exanthematicus er ikke tam av natur. Nyfangede dyr blåser seg opp, hveser, slår med halen og biter. Dyrene er sterke og har kraftige kjever. Dype bitt kan kreve sting og antibiotika. Klørne er skarpe og kan rive opp huden ved håndtering. Halen brukes som pisk. Bruk aldri bare hender i terrariet når dyret er stresset, og ha helst en ekstra person med ved håndtering av store dyr.

Temming krever tid det første året. Gi et nytt dyr flere dager i fred, og la det spise i ro før du begynner å røre det. Noen dyr blir aldri tamme. Bruk rolige, lave bevegelser, støtt kroppen under dyret og unngå å gripe ovenfra. Korte, regelmessige økter på noen få minutter er bedre enn sjeldne, lange. Dyr som er vant til en rutine med faste tider for fôring og rengjøring, har det best, og mange liker ikke forandringer.

Alle krypdyr kan bære Salmonella uten å være syke, og blant øgler kan 84 % være smittebærere. Vask alltid hendene etter håndtering av dyr, bunn og vann, og bruk utstyr som bare brukes til terrariet. Små barn, gravide og svekkede personer bør ikke ha kontakt med dyret.

Hannene er territoriale og kan skade hverandre alvorlig, så hold dem adskilt. Et par kan holdes sammen i et svært stort terrarium, men hunnen kan være aggressiv etter paring og må ha mulighet til å komme bort. Som hovedregel holdes dyrene enkeltvis. Selv enkeltdyr bruker tid hver dag på å lete etter en vei ut.

Les mer: Karantene og hygiene

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Kjønnet er vanskelig å se hos *Varanus exanthematicus*, men noen forskjeller kan ses, også hos de nyklekte. Hannen har et kraftigere hode med en mer uttalt bule på snuten, mens hunnen har en mer skrå og spiss snute. Hos hannen er det en tydelig fure under halerota, som hos kjønnsmodne dyr ligger mellom to hemipenisbuler, mens hunnen har en flatere halerot. Hannens farger er dessuten lysere og mer gullgule, hunnens mørkere og mer mattbrune. Forskjellene bygger på få dyr og er ikke sikre.

Hannen kan ha tydelige hemipenisbuler allerede etter ett år. Dyrene kan parre seg når de er knapt to og et halvt år, og hunnen kan legge sine første egg når hun er knapt tre år. Hunnen bør være fullt utvokst og i godt hold før hun settes i avl.

PARRING

Oppdrett av *Varanus exanthematicus* lykkes sjelden. Et par skal ha et svært stort terrarium på omkring 210 × 150 × 120 cm med 40 cm bunn. Før parringen senkes lufttemperaturen fra 34 til omkring 31 °C med en kjøligere ende på omkring 27 °C, mens solplassen holdes på 50-55 °C. Dagen gjøres 5 timer kortere, og fôringen settes ned til tre ganger i uken. I oktober innføres en regntid med korte sprøytinger, så luftfuktigheten ligger på omkring 90 % i fem uker.

Parringen begynner i slutten av november. Hannen nikker med hodet, gnir snuten mot hunnens hals og klør henne på ryggen og halerota til hun løfter halen. En parring varer fra 25 minutter til 4 timer, og hannen veksler mellom de to hemipenisene. Paret parrer seg hver uke fra november til mars. Hunnen kan få skrammer av klørne. Når parringene opphører, kan hunnen bli aggressiv mot hannen, og da skal han flyttes. Temperatur og daglengde settes deretter tilbake.

EGGLEGGING OG KULL

Hunnen av *Varanus exanthematicus* legger store kull. Angivelsene varierer fra 15 til 50 egg, og over 40 er sett. Hun kan legge tre kull i én sesong: det andre omkring 32 dager og det tredje omkring 55 dager etter det første, med 20-30 egg i hvert. Etter parringene skal hun ha hele byttedyr to ganger daglig i fire uker og hardkokte egg og kalkberikede insekter annenhver dag.

Omkring 16 dager etter siste parring blir buken tydelig utspilt, og hunnen trekker seg tilbake til et hjørne i terrariet. Hun slutter å spise omkring fire dager før egglegging. Hun graver et hull omkring 20 cm dypt, rygger inn over åpningen og legger eggene, som er omkring 5 × 3 cm og veier 12 g. Etterpå dekker hun hullet til med jord. Eggleggingen skjer omkring 36 dager etter siste parring, og hunnen kan legge på seg 450 g på to uker når hun begynner å spise igjen.

Terrariet skal derfor ha dyp, løs bunn der hunnen kan grave hullet sitt i fred.

INKUBASJON

Eggene fra *Varanus exanthematicus* tas ut av reiret samme dag og legges halvt ned i et fuktig medium av vermikulitt og perlitt i forholdet 2:1, tilsatt vann i forholdet 1:1 etter vekt. De ruges i en plastboks på omkring 50 × 30 × 25 cm i en inkubator ved 30-31 °C, og lokket åpnes hver femte dag for å skifte luft. Etter omkring 21 dager kan man se i lys om eggene er befruktet.

Eggene klekkes etter 156-160 dager ved 30 °C, og alle ungene i et kull kan være ute innen et døgn. Enkelte unger kan dø fullt utviklet i egget. Temperaturavhengig kjønn er ikke kjent.

Les mer: Inkubasjon av egg

OPPDRETT AV UNGER

Ungene av *Varanus exanthematicus* veier 7-13 g, i gjennomsnitt 9 g, og er omkring 8 cm fra snute til kloakk ved klekking. De kan holdes i grupper på tre i små plastbokser og begynner å spise omkring 12 dager etter klekking, tre dager etter at plommen i tarmen er brukt opp. Nyinnkjøpte unger bør settes i karantene og undersøkes for parasitter hos en veterinær.

Boksene skal ha fuktig kjøkkenpapir som bunn og omkring 70 % luftfuktighet, så ungene kan skifte hud og vokse. Varmen kommer fra en varmekabel under boksene, og ungene får små sirisser og melormer med kalk og vitaminer to ganger daglig og en nyfødt mus hver tredje dag. De legger på seg omkring 2 g i uken. Etter fire måneder kan de flytte til et større terrarium, og deretter skal terrariet og bunnen vokse med dyret. Unger bør først selges når de har spist stabilt i tre uker.

Unger fra oppdrett er sterkere enn villfangede, men de er sjeldne. Hold dem adskilt hvis noen blir for dominerende eller biter hverandre.

Helse og vanlige feil

Varanus exanthematicus regnes som en av varanene som oftest dør hos nye holdere. Årsakene er nesten alltid de samme:

- Fedme og fettlever. Dyret får for mye og for fett fôr, særlig gnagere, og for lite bevegelse. Det gir tung kropp, sløvhet og til slutt leversvikt.
- For lav temperatur. Dyret spiser dårlig, fordøyer dårlig og blir mer mottakelig for sykdom. Kontroller overflatetemperaturen på solplassen med IR-termometer.
- Kalkmangel og beinsykdom når UVB og kalk mangler. Det gir bløte kjever, krumme bein og skjelvinger.
- Fordøyelsesstans av svelget partikkelbunn. Kjennes på manglende avføring og oppsvulmet buk.
- Parasitter: innvollsorm og amøber, og dessuten flått og midd på villfangede dyr. Tungeorm (pentastomider) er også beskrevet. Nye dyr skal i karantene og få avføringsprøve hos en veterinær.
- Munnråte (stomatitt) med røde flekker og gul belegg i munnen.
- Uttørking og hudproblemer hvis fuktigheten er helt feil.
- Brannskader fra uskjermede varmelamper.

Dyr i handelen er nesten alle villfangede eller farmede. De er ofte avmagret, dehydrert og full av parasitter. Velg et våkent, nysgjerrig dyr med fyldig kropp, klare øyne, ren kloakk, rosa munn og uten flått, midd eller sår. Dyr med skitten kloakk, belegg i munnen, rennende nese eller avmagring bør unngås. Et dyr som ikke spiser, er sykt og skal til en veterinær med erfaring på krypdyr. La nye dyr falle til i flere dager før de håndteres.

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.